

Обставини справи

Справа стосувалася усунення заявника з посади віцеспікера парламенту після його заяв.

Заявник, Valeri Mirchev Zhablyanov, є громадянином Болгарії, 1965 року народження, проживає в м. Софії.

У 2017 році заявник був обраний членом парламенту Болгарії від Болгарської соціалістичної партії. Згодом депутати обрали його віцеспікером.

У січні 2018 року парламент перейшов до ратифікації «Договору про дружбу, добросусідство та співробітництво», укладеного між Болгарією та державою, відомою на сьогодні як Північна Македонія. Заявник виступив в парламенті щодо цього договору та критично відгукнувся про деякі його аспекти.

1 лютого 2018 року заявник перервав хвилину мовчання в парламенті на вшанування пам'яті жертв комунізму. Заявник хотів, щоб тиша також відображала вшанування жертв фашизму, «партизанів, солдатів у Вітчизняній війні». Це сталося після промови, в якій він посилався на Йосипа Сталіна, зневажав засуджених «Народним судом» і прославляв політичне насильство з боку Болгарської Соціалістичної (колишньої Комуністичної) партії.

Також у заяві, опублікованій через кілька днів потому, 13 лютого 2018 року, та ймовірно частково написаній заявником, Болгарська Соціалістична Партія стверджувала, що створення «Народного суду» (*Народния съд* – суд, створений комуністичним режимом поза конституційними рамками після окупації Болгарії Радянською армією в 1944 році) було «необхідним і неминучим правосуддям воєнного часу», зокрема тому, що це було зроблено за наказом країн Альянсу після Другої світової війни. Заявник заперечив, що написав ці слова, але заявив, що він проти «однобічних оцінок» щодо «Народного суду».

Пізніше в лютому 2018 року на розгляд парламенту було внесено подання про відсторонення заявника від посади віцеспікера, яке в кінцевому підсумку було прийнято 110 голосами проти 78.

Шістдесят членів парламенту звернулись до Конституційного суду з проханням скасувати відсторонення заявника від посади. Ця заява була відхилена Конституційним судом 7 голосами проти 5. Серед іншого, більшість вважала, що парламент повинен дотримуватися Конституції та закону, особливо щодо спікера та віцеспікерів. Суд постановив, що заявник систематично зловживав своїми повноваженнями, зокрема, через те, що його заява про «Народний суд» та його поведінка 1 лютого 2018 року були неправомірними та неконституційними.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), заявник скаржився на його відсторонення від посади віцеспікера внаслідок зроблених ним заяв.

На думку ж Уряду, серед іншого, скарга була несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції на підставі статті 17. Він пояснював це тим, що в Європі

існував консенсус щодо того, що комуністичні режими були несумісними з положеннями та духом Конвенції та характеризувались масовими порушеннями права людини. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1481 (2006) закликала посткомуністичні політичні партії дистанціюватися від тих звірств і беззаперечно засудити їх. У будь-якому випадку, до всіх тоталітарних ідеологій треба було ставитися однаково, і їхнє вираження, у будь-якій формі, не могло користуватися захистом. Переслідування, здійснене «Народним судом», було чітко встановлено та засуджено законодавцем. У Болгарії існував консенсус, що цей надзвичайний трибунал, створений комуністичним режимом, відповідальний за серйозні порушення прав людини. Таким чином, спроба заявника узаконити це переслідування не підпадала під захист статті 10 Конвенції, особливо з огляду на його роль у суспільстві та спосіб, у який він висловлювався, а також з огляду на його неспроможність дистанціюватися від цієї позиції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ перш за все зазначив, що питання про те, чи мали на меті дії та заяви заявника, зокрема, про «Народний суд», змінити вектор руху застосування статті 10 Конвенції від свободи вираження поглядів для цілей, що суперечать цінностям Конвенції, потребує більш глибокого аналізу. Тому Суд відхилив прохання Уряду Болгарії про визнання скарги несумісною *ratione materiae* на підставі статті 17 Конвенції (заборона зловживання правами).

Далі ЄСПЛ відмітив, що залишається відкритим питання, чи становило звільнення заявника з посади втручання в його право на свободу вираження поглядів. Але немає необхідності вирішувати це питання, оскільки навіть якщо визнати, що це було так, втручання було виправданим з наступних причин.

Посилаючись на аргументацію, зазначену у рішенні Конституційного суду та відповідні Правила Народних Зборів Болгарії, що регулюють зловживання повноваженнями, ЄСПЛ переконався в тому, що відсторонення від посади віцеспікера було «передбачено законом», і що воно мало законну мету захисту «моралі» та «прав інших осіб».

На думку ЄСПЛ заяви про договір між Болгарією та Північною Македонією не були достатніми для виправдання відсторонення, та в будь-якому випадку вони не були частиною обґрунтування рішення Конституційного суду. Однак виступ із заявою під час хвилини мовчання, щоб вшанувати пам'ять жертв комуністичного режиму, можна розглядати як зневагу до жертв цього режиму, а також як такий, що суперечить цінностям, що лежать в основі Конвенції. Ця заява не потребувала посиленого захисту, який зазвичай надає ЄСПЛ заявам з питань, які становлять інтерес для громадськості. Крім того, цій заяві передувала промова, в якій заявник прославив політичне насильство з боку власної партії і фактично зневажив усіх людей, засуджених «Народним судом» як «гітлерівців», «воєнних злочинців» та «фашистів».

Що стосується «Народного суду» та його захисту заявником, ЄСПЛ заявив, що незалежно від того, чи могли деякі люди, засуджені цим надзвичайним трибуналом, бути справді винними у воєнних злочинах та злочинах проти миру та людяності, це був «трибунал, що суперечить найбільш основним вимогам справедливого судового розгляду», який «нерозривно пов'язаний з репресіями, здійсненими комуністичним режимом». Отже, будь-яке категоричне та масове виправдування вказаного може розглядатися як таке, що суперечить основним цінностям Конвенції. З цього слідує, що така заява заявника також не потребувала посиленого захисту. Це було зроблено від імені політичної партії, на попередника якої покладається значна відповідальність за створення та функціонування «Народного суду», та який вдався до категоричного та повного виправдання існування цього трибуналу без будь-якого визнання того, що такий трибунал діяв з порушенням основних вимог справедливого судового розгляду та ухвалив тисячі безпідставних обвинувальних вироків та покарань політичним опонентам, більшість з яких мали результатом негайний розстріл.

Обставини, за яких заявника було відсторонено від посади, були ретельно досліджені Конституційним судом, і ЄСПЛ вказав, що його заяви не можуть розглядатися лише як історичні. Реакція болгарської влади на заяви в тій чи іншій формі була виправдана. У зв'язку з цим, ЄСПЛ наголосив, що з огляду на новітню історію, держави, які зазнали комуністичних репресій та звірств, мали особливу моральну відповідальність дистанціюватися від них; така відповідальність була ще більш нагальною з огляду на відсутність належного розслідування цих репресій та звірств і порівняно низьку громадську обізнаність щодо них. ЄСПЛ також зазначив, що рішення про припинення повноважень заявника на посаді віцеспікера мало незначний вплив на нього та було здебільшого символічним.

Суд дійшов висновку, що рішення про відсторонення заявника було «необхідним у демократичному суспільстві», і тому не встановив порушення статті 10 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 червня 2023 року й набуло статусу остаточного 27 вересня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.